

Mieczysław Łojek

"Z dziejów prasy wielkopolskiej XIX i XX wieku", t. 1, praca zbiorowa pod red. Marcelego Kosmana, Poznań 1994/95, s. 189 [recenzja]

Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K, Politologia 23, 342-344

1995/1996

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

istotną rolę w kształtowaniu się modelu samorządów i wspólnot lokalnych. Publikacja ta ponadto stanowi przyczynek do badań komparatystycznych, a zwłaszcza do porównywania państwa, które nie przyjęło jeszcze ostatecznej koncepcji ukształtowania samorządu terytorialnego i wspólnot lokalnych, z innymi państwami znajdującymi się w okresie przeobrażeń ustrojowych, które jednakże zdobyły się już na jednoznacznie określoną wizję statusu prawnego samorządu terytorialnego.

Powyższa publikacja ma także pewne wady. Główną jest to, iż praca ta jest trudna do w percepcji dla czytelnika nieprzygotowanego, stąd też dla wielu osób praktycznie zajmujących się polityką może się ona stać nie w pełni zrozumiała. Na utrudnienie lektury wpływa także zamieszczenie w niektórych rozdziałach nadmiernej naszym zdaniem liczby tabel. Chociaż nieraz stanowią one bardzo istotne uzupełnienie tekstu, to w perspektywie ogólnej odrywają one czytelnika od zasadniczego wątku czytanego tekstu, utrudniając ogarnięcie powyższej publikacji w sposób całościowy.

Przedstawionych kilka uwag krytycznych nie deprecjonuje w istotnym stopniu recenzowanej publikacji. Wprost przeciwnie. Opracowanie *Władza i społeczność lokalne w procesie przeobrażeń ustrojowych* może służyć za wzór dla wszystkich następnych publikacji odnoszących się do praktycznego funkcjonowania samorządów i innych wspólnot lokalnych. Jest to rzetelna praca podbudowana zarówno umiejętnościami naukowymi autorów, jak i zebraną przez nich obszerną literaturą przedmiotu. Recenzowana publikacja nie miała być w intencji jej autorów opracowaniem wyczerpującym omawiane problemy. Przyjęli oni słuszne naszym zdaniem założenie, iż wszystkie wymienione przez nich kwestie cechują się dużą dynamiką. Ponadto w związku z wciąż zachodzącymi przemianami ustrojowymi znajdują się one w różnych fazach rozwoju. Redaktor opracowania — P. Dobrowolski, zastrzegł nawet we wstępie, iż „[...] nasze badania stanowią swoisty dokument czasu. Nie wyczerpują wiedzy o tych zagadnieniach, wymagających ciągłych studiów i refleksji”. Podzielamy w pełni ten pogląd i jednocześnie pragniemy jeszcze raz podkreślić, iż autorom tej publikacji przypadło w udziale zadanie niełatwe, z którego wywiązali się bardzo dobrze. Wzbogacili swoją pracą naszą wiedzę, stworzyli także podstawę do przyszłych badań nad poruszonymi przez nich zagadnieniami.

Marek Chmaj,
Marek Żmigrodzki

Z dziejów prasy wielkopolskiej XIX i XX wieku, tom 1, praca zbiorowa pod redakcją Marcelgo Kosmana, Poznań 1994/95, s. 189.

Książka zbiorowa, pod red. znanego profesora poznańskiego, Marcelgo Kosmana — kierownika Zakładu Dziennikarstwa w INDPiD UAM, obejmuje jedenaście artykułów i pięć komunikatów. Stanowić ma ona początek długofalowej działalności, której celem jest przygotowanie syntezy dziejów prasy wielkopolskiej obok już istniejących opracowań dziejów kultury i nauki tego regionu, jak *Dzieje Wielkopolski, Nauka o Wielkopolsce — przeszłość i teraźniejszość czy Wielkopolski słownik biograficzny*.

Recenzowany tom otwiera artykuł S. Nawrockiego pt. *Archiwum Państwowe w Poznaniu jako warsztat badań nad prasą wielkopolską*, przedstawiający niezwykle bogate jego zasoby, umożliwiające wszechstronne analizy takich zagadnień, jak: cenzura, dzieje prasy poznańskiej oraz nadzorowane przez policję drukarnie, biblioteki, polskie tytuły prasowe. Problematykę tę kontynuuje W. Spaleniach w rozważaniach pt. *Prasa polska w Poznaniu*

w okresie zaborów, przypominając jego genezę i historię, w której znaczące miejsce zajmuje „Gazeta Południowo-Pruska”, czasopismo literackie „Co tydzień” (1793–1799) założone przez arcybiskupa gnieźnieńskiego, Ignacego Krasickiego oraz inne, działające wówczas tytuły prasowe.

W kolejnych artykułach pojawia się ważna kwestia związku znakomitego pisarza i Polaka, J. I. Kraszewskiego z Wielkopolską. B. Kosmanowa (*Przewodnik na polu dziennikarstwa. Związki Józefa Ignacego Kraszewskiego z „Dziennikiem Poznańskim” w latach 1866–1879*) omówiła etapy współpracy autora *Ulany* z prasą tego regionu na tle kontaktów twórcy z czołowym pismem tej epoki („Dziennikiem Poznańskim”). J. Wajer w rozważaniach pt. „Tydzień” (drezdeński) jako źródło do dziejów Pomorza omówił znaczenie, funkcje i zasięg społecznego odbioru tego czasopisma w kontekście drezdeńskiej twórczości publicystycznej J. I. Kraszewskiego.

Natomiast A. Kijas poddał uważnej analizie kwestię *Rosja i sprawy polsko-rosyjskie na łamach „Dziennika Poznańskiego” w latach 1859–1867*, przypominając deklarację programową gazety, historię cenzury rosyjskiej i tematykę „Dziennika” zwłaszcza okresu powstania styczniowego.

Postać wybitnego eseisty i historyka zaprezentował M. Kosman w artykule *Nad warsztatem historycznym Stanisława Wasylewskiego*, przypominając szerokość zainteresowań, tematykę twórczości, warsztat pracy, wkład tego znakomitego publicysty w różne dziedziny humanistyki.

W pozostałych pracach P. Dwornicki (*Józef Piłsudski w Poznaniu (na podstawie relacji „Kurierza Poznańskiego”)*) omówił wizyty J. Piłsudskiego w Poznaniu w 1919 i 1921 r. i scharakteryzował kontakty Marszałka z Wielkopolską. N. Gill (*Prawne ramy działalności prasy wielkopolskiej na tle ustawodawstwa prasowego drugiej Rzeczypospolitej*) przedstawił ustawy prasowe, określające ograniczenia wolności prasy. Uwzględnił tu przepisy prasowe, poczynając od 7 maja 1874 r. do 1939 r. Prasie okupacyjnej poświęcił swoje rozważania J. Sobczak, omawiając działalność „Ostdeutscher Beobachter” w systemie propagandy hitlerowskiej. Przedstawił wnikliwie mechanizm funkcjonowania tego pisma — głównego narzędzia „propagandy hitlerowskiej na ziemiach wcielonych do Rzeszy” (s. 113) i ocenił pracę jego dziennikarzy.

Dziejów powojennych prasy poznańskiej dotyczą dwa kolejne artykuły. J. Załuski (*Od Jana Zagierskiego do Wojciecha Bąka. Poznańska prasa w latach 1945–1949*) omówił najpierw znaczenie prasy poznańskiej w okresie międzywojennym, a następnie scharakteryzował szczegółowo poznańskie tytuły drugiej połowy lat czterdziestych i działalność publicystyczną Jana Zagierskiego — kierownika „Głosu Wielkopolskiego” i Wojciecha Bąka — współpracownika, później redaktora naczelnego dwutygodnika (poznańskiego) „Życie Literackie”. Wymienił też znaczące zakłady poligraficzne.

Natomiast E. Staniewicz zajęła się w swoim szkicu pt. *Środowisko dziennikarskie Poznania wobec nowych wyzwań 1989–1992* problemem współczesnych przeobrażeń środowiska dziennikarskiego Poznania w początkach okresu transformacji. Scharakteryzowała więc m.in. środowisko dziennikarskie, jego postulaty oraz aktywność SDP.

Interesująca jest również druga część tej wartościowej książki. Zamieszczono tu kilka rzeczowych i ważnych komunikatów: „Kórnicanin” i jego redaktor K. Adamczyka, *Reklama w „Dzienniku Poznańskim” okresu międzywojennego* N. Klejdysz, *Z dziejów ilustracji prasowej okresu międzywojennego* A. Balczyńskiej, *Działalność Wojewódzkiego Urzędu Kontroli Publikacji Prasy i Widowisk w Poznaniu w latach 1914–1956* M. Barańskiej-Serendy, *Studenckie pisma kulturalne w Poznaniu w latach 1989–1994* H. Dołęgi-Herzog.

Sądzić wolno, że omawiana książka jest ciekawą, dobrze skomponowaną publikacją. Przyczyni się ona z pewnością do przygotowania rzetelnej monografii o prasie wielkopolskiej, jej historii i znaczeniu nie tylko dla swego regionu.

Małgorzata Kowalik

Mieczysław Łojek, *Ignacy Chrzanowski jako badacz literatury i profesor*, część I, s. 227; część II, s. 129, Wydawnictwo WSP w Bydgoszczy, Bydgoszcz 1992.

Tej doniosłej książki — wydanej, niestety, w lilipucim nakładzie nie było właściwie w handlu. Niechże więc naukową jej wartość przybliży chociaż w części ta informacja.

Profesor Mieczysław Łojek (autor znanych książek o biografii pisarzy w nauczaniu literatury i tekstach filozoficznych w szkolnej dydaktyce, ogłoszonych w ubiegłej dekadzie) opublikował kolejną ważną monografię, poświęconą jednemu z najznakomitszych i najbardziej zasłużonych polonistów, Ignacemu Chrzanowskiemu, wielkiemu uczonemu i nauczycielowi, wybitnej osobistości kultury narodowej i polskiego życia w pierwszej połowie naszego wieku. To dwuczęściowe dzieło (ze względu na swój kształt edytorski: w dwóch woluminach — umotywowanych nie tyle objętością, ile zawartością — chociaż być może poręczniejszą czytelniczo byłaby forma jednotomowa) jest pracą o charakterze wręcz pionierskim.

Omawiana monografia — owoc wieloletnich studiów, żmudnych poszukiwań archiwalnych, mrówczego penetrowania bardzo trudno dostępnych obecnie publikacji, unikalnych materiałów, lecz także wywołujących nowe źródła informacji, tropiących cierpliwie nie rozpoznane dotąd ślady — przynosi pierwszą tak wnikliwą i rozległą prezentację postaci i twórczości Autora przesławnego i powszechnie niegdyś używanego podręcznika dziejów literatury piśmiennictwa narodowego, *Historii literatury niepodległej Polski*. Bydgoski Profesor, zmuszony do nieustającego wędrowania po zasobnych bibliotekach naukowych Warszawy, a zwłaszcza Krakowa (gdzie mieści się archiwum Chrzanowskiego) wyprzedził tych wszystkich, którzy mają Jagiellonkę „pod nosem” i dokonał tego, na co od półwiecza nie mogli zdobyć się inni, moralnie bardziej zobowiązani do podtrzymania pamięci o wielkim uczonym. Dokonał tego, na co czekała nasza humanistyka: wydobył z zapomnienia, przywrócił go pamięci współczesnych. Ożywił. Ignacy Chrzanowski *redivivus!* Ten etyczny aspekt monografii potęguje jej merytoryczną doniosłość.

W szczegółowym, doskonale uargumentowanym wywodzie analitycznym w części pierwszej książki ukazał M. Łojek wielkość naukowych dokonań Chrzanowskiego „jako badacza literatury”, w drugiej zaś nakreślił ujmujący portret uczonego jako wspaniałego człowieka, wykładowcy i znakomitego wychowawcy całego pokolenia luminarzy polskiej humanistyki (na podstawie nie tylko istniejących już, lecz także specjalnie zebranych przez siebie licznych wspomnień i wypowiedzi). Czytelnik otrzymuje więc intelektualnie głęboki i sugestywny obraz dzieł profesora Uniwersytetu Jagiellońskiego od jego debiutu (o dramacie S. Szymonowica *Castus Joseph*, 1892) przez prace o *Zwierzynicy* i *Facecjach* M. Reja, rozprawy poświęcone *Kazaniom sejmowym* P. Skargi, książki o M. Bielskim, *Z dziejów satyry polskiej XVIII wieku*, po znaną monografię *O komediach Aleksandra Fredry* (tę unikalną, rzecz można, księgę w badaniach twórczości autora *Zemsty*, bo o wartościach w większości prawie nieprzedawnionych, nadal inspirującą i żywą) i wreszcie, najgłośniejsze, *opus magnum*, *Historię literatury niepodległej Polski*.